

Nyt fra lokalhistorien

Nyhedsblad fra Dragør Lokalarkiv

Nummer 14

2002



SIDSE FRA SALTHOLM

- en kriminalsag fra 1700-tallet

Under Store Nordiske Krig blev Saltholm taget i anvendelse som karantænestation. Skibe og mandskab, der kom fra pesthærgede steder, blev beordret til 40 dages isolation på øen. Dette krævede et større vagtmandskab af hovedsagelig indrullerede matroser. Krigen kom således til at præge dagliglivet for de få indfødte beboere.

I 1715 døde opsynsmand på Saltholm, Eibert Cornelissen, under mystiske omstændigheder. Artiklen i dette nummer af „Nyt fra lokalhistorien“ belyser forholdene omkring hans død og følger hans unge hustru Sidse Nielsdatters omtumlede liv, indtil hun endte sine dage på Årø i Lillebælt.

SIDSE FRA SALTHOLM

- en kriminalsag fra 1700-tallet

Birte Hjorth

Folk, der har forsket i slægter fra Lillebæltssøen Årø, har uden tvivl studset over en indførsel, præsten har gjort i begravelsesregistret for 1770. Det drejer sig om præsten Jens Ingwersen, som i kirkebogen for Øsby sogn, hvorunder Årø hører, har gjort en personlig tilføjelse ud for meddelelsen om Sidsel Jochums død 15. januar 1770 og begravelse 21. januar. Det er notitsen: „Årsagen hvorfor hun forlod Amager og kom til Årø er Gud bekiendt“⁽¹⁾, som må have sat nogle tanker i sving hos hendes talrige efterkommere på denne ø. Hvad har denne Sidsel dog bedrevet, som er en hemmelighed imellem hende og Gud, men som hun i sin sidste stund åbenbart har betroet sin præst og sjælesørger med påbud om ikke at lade gå videre. Den gode Jens Ingwersen har imidlertid været i et dilemma. Han har følt, at han ikke har kunnet nøjes med at forbigå denne oplysning i tavshed, hvilket ellers havde været det nemmeste for ham. Men

på den anden side har hans tavshedspligt forbudt ham at røbe sin viden. Man kan næsten se ham for sig i al hans tvivlrådighed. I den formulering, han valgte at bringe i kirkebogen, har han antydnet noget uden at komme direkte ind på, hvad det drejer sig om. Han har kort sagt fået skrevet mellem linierne, at den gamle kone havde et regnskab at gøre op, når hun i det hinsides skulle stedes for sin høje dommer. Og det har nok været angsten for denne regnskabs time, der har fået hende til at betro sig til præsten. Måske har han gennem sin forbøn kunnet lette vejen for hende.

Kirkebogen oplyser endvidere, at Sidsel blev 83 år, var enke efter Jochum Adamsen på Årø, samt at hun var født på Amager 1688 og gift første gang her med Evert Cornelissen og anden gang med ovennævnte Jochum. Hun efterlod sig tre børn fra sit sidste ægteskab.

Disse oplysninger er ikke helt korrekte.

Sidsel hed oprindelig Sidse, og fødselsåret er heller ikke rigtigt. Men i 1700-tallet var der også langt fra Årø til Amager - eller til Saltholm, for det var nemlig her, at Sidses livsbane begyndte, og her hun tilbragte de første 23 år af sit liv.

Saltholms opsynsmænd

På Saltholm levede i slutningen af 1600-tallet en mand ved navn Niels Albertsen. Han havde opsyn med øen og med alle de kreaturer, som amagerne havde på græs her, og han og hans familie har været de eneste fastboende på øen.

Da de hollandske bønder kom til Amager omkring 1521, fik de af Christian II overdraget hele Saltholm til græsning, men i midten af 1500-tallet fik også de danske bønder i Tårnby sogn del i græsningsretten på øen. I 1680'erne var fordelingen således, at hollænderne måtte lade 450 høveder græsse, mens de danske bønder havde ret til 1030 høveders græsning. Hvis disse rettigheder blev udnyttet til fulde, har der således været virkelig mange kreaturer på øen. Det krævede i sommermånederne et større folkehold. Ud over opsynsmanden har her været malkepiger - mælke-dejer - som dels malkede og dels forarbejdede mælken til ost, smør, kærnemælk og fløde. Disse produkter blev fragtet over og sendt til torvs i hovedstaden to gange om ugen. Transporten foregik med mindre fartøjer - de såkaldte skøjter - via Dragør eller Kastrup.

Sammen med græsningsretten fik amagerne også retten til kalkbrydning på Saltholm, men da de ikke gjorde brug af den, overtog kronen selv denne brydningsret. Igennem 1500-tallet blev der brudt store mængder kalksten til forskellige borgbyggerier, men i 1600-tallet aftog denne stenbrydning, efter at teglstensbrændingen havde vundet større udbredelse. Efter Københavns brand i 1728 kom der imidlertid atter gang i brydningen til hjælp til hovedstadens genopbygning.²⁾

20. oktober 1691³⁾ døde ovennævnte opsynsmand Niels Albertsen. Hans hustru Anne Nielsdatter stod tilbage med en større børneflokk, dels fra Niels' første ægteskab og dels sine egne. Tilmed var hun højgravid. Kort tid efter fødte hun da en lille pige. Men det har øjensynligt været et problem at få barnet døbt. Det kan være vanskeligt at komme fra Saltholm til Amager, hvis der raser en novemberstorm og man står alene uden en ægtemand til at sejle båden over. Anne fik den lille døbt, men det skete på en almindelig hverdag - torsdag 5. november - hvilket jo er ret usædvanligt. Endvidere glemte præsten at indføre barnets navn i kirkebogen. Man kunne forestille sig, at Anne med sin nyfødte pludselig har fået chancen for at komme med en båd til Kastrup og her har fået et par mennesker med sig, hvorefter de er draget til præsten i Tårnby og har fået ham til at foretage barnedåben. I sin distraktion har præsten glemt at få den

lille piges navn skrevet ned.⁴⁾

I juni 1692 blev der holdt skifte efter Niels Albertsen⁵⁾, for nu skulle Anne nemlig giftes igen. Her nævnes alle Niels' børn, og som den yngste anføres en datter på et halvt år ved navn Sidse Nielsdatter - altså hende, som Anne fik døbt den torsdag i november måned.

Huset, som familien beboede, var på 13 fag. I stegerset var der fire messingkedler, en kobberkedel, en kærne, tre bøtter og seks sibøtter - redskaber der kunne vidne om en eller anden form for mejeridrift. Desværre var gælden større end boets midler.

Annes nye mand hed Trued Michelsen. Han har formodentlig overtaget Niels' arbejde som opsynsmand. Ved vielsen oplyses det, at han var ungkarl fra Kastrup⁶⁾. Han var omkring 40 år, og Anne fik da også nogle børn med ham.

Omkring 1705 blev Saltholms befolkning udvidet med endnu en familie. Det var Eibert Cornelissen⁷⁾ og hans hustru Kirsten Hansdatter, som flyttede hertil med deres børn. Eibert, der stammede fra Ullerup, var ellers gårdmand i Kastrup. Her havde han fæstet gård nr. 1⁸⁾, hvor Kirsten sad som enke efter sin første ægtemand, og han havde således overtaget både gården og enken. Ved flytningen til Saltholm opgav Eibert og Kirsten ikke helt gården i Kastrup. De beholdt en mindre part, mens resten blev overtaget af en anden. Det var måske også usikkert, om



Udsnit af: Videnskabernes Selskabs kort, 1766

der var økonomisk grundlag for, at to familier kunne ernære sig på Saltholm.

I juli 1709 døde Kirsten Hansdatter. Hun efterlod sig fire sønner - en med første ægtemand og tre med Eibert Cornelissen. Da der blev holdt skifte efter hende i april 1710⁹⁾, oplyses det, at huset på Saltholm var på 12 fag og vurderet til 200 sletdaler, mens andelen i gården i Kastrup takseredes til 100 sldl. Men for øvrigt var indboet temmelig sparsomt. Boets midler udgjorde 485 sldl., mens gælden var på 343 sldl. En væsentlig gældspost var den løn på 88 sldl., som tjenestepigen Margrethe Andersdatter havde til gode. Hun havde åbenbart været længe hos familien. Men denne post var Eibert sluppet nemt

af med, for han havde nemlig allerede i november 1709 giftet sig med Margrethe. Ved denne vielse havde han dog haft problemer med at skaffe passende forlovere for sin tilkommende hustru. Hun var fra Halland og havde derfor ingen slægtninge i nærheden. Eibert fik da to brændevinsmænd fra Christianshavn til at sige god for Margrethe, men det var Tårnbypræsten ikke tilfreds med - de „synes være mig ubekendte“ skrev han i kirkebogen. Først da gårdmand Hans Olsen i Kastrup tilbød sig som forlover, var han tilfreds¹⁰. Året efter fødte Margrethe en datter, som selvfølgelig kom til at hedde Kirsten efter Eiberts afdøde hustru.

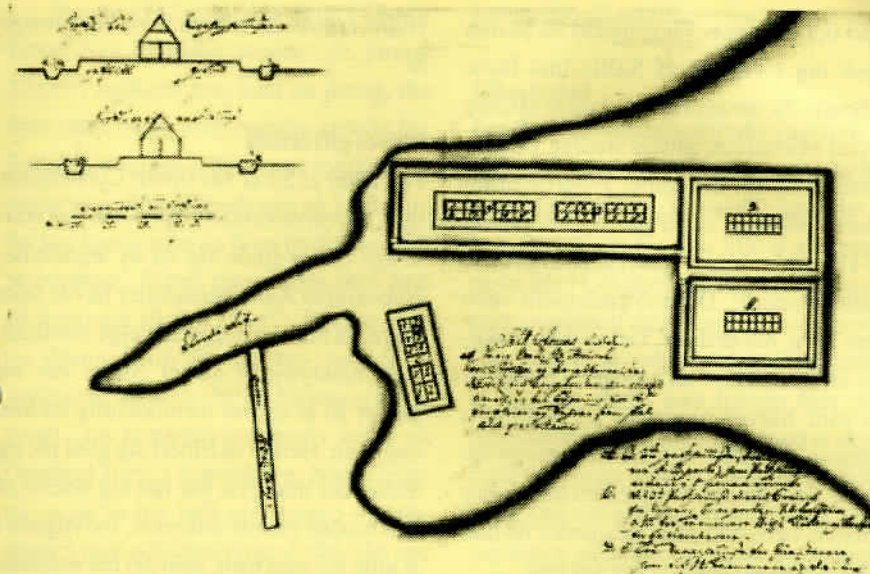
Pest og karantæne

I 1709 begyndte anden - og længste - del af Store Nordiske Krig. Og i kølvandet på krigen kom pesten og skyllede ind over den sjællandske østkyst samt Amager. Pesten kom imidlertid ikke bag på myndighederne. Man vidste, at den var på vej - at landet i syd og øst var omgivet af pesthærgede egne. Der blev derfor oprettet et omfattende karantænevæsen med stationer på Saltholm, Sprogø, Askø og flere andre øer. Der lå vagtskibe i Øresund, som standsede alle handelskibe. Kom et skib fra mistænkelige steder, blev dets papirer taget med tang og røgede, inden de blev gennemset. Endvidere henvistes både mandskab og gods til 40 dages ophold på Saltholm.

I august 1709¹¹ kom der en kongelig

befaling, om at der på Saltholm skulle opbygges tre pakhuse og et beboelseshus, hvor de rejsende og deres varer kunne holdes i 40 dages karantæne. Denne bebyggelse blev placeret på øens nordvestlige ende, hvor i dag Barakkebroen findes. Københavns magistrat¹² blev endvidere pålagt at forsyne stedet med proviant og bemanding. Der blev ansat en spismester, en bartskeer, en præst, samt to vågekoner og tolv arbejdskarle¹³. Hvor mange mennesker, der har været isoleret på Saltholm, vides ikke, men adskillige soldater, der kom fra krigsfangenskab, skulle være blevet sendt hertil. I november 1710, da pesten var en kendsgerning i Helsingør, blev al kommunikation mellem Amager og Saltholm indstillet. Amagerne fik besked på straks at hente deres kvæg hjem, og Saltholms beboere fik forbud „under livsstraf“ at forlade øen¹⁴. Men denne stramme isolation har man næppe kunnet opretholde ret længe. I 1711 blev karantænestationen anvendt som pesthospital for flådens mandskab, som man på grund af pladsmangel ikke ville have inde i København. Derfor blev det også nødvendigt at etablere en kirkegård på øen. På nordenden af Saltholm har man endnu i begyndelsen af 1900-tallet kunnet se forvitrelse af ligsten med rester af inskription¹⁵.

Der kom nu flere mennesker på Saltholm. Ud over personalet på karantænehuset måtte der nødvendigvis også være et vagtmandskab, der vågede over, at folk



Karantæneanstaten på Saltholm, 1711.

De mindre bygninger øverst til venstre er pakhuse. Bygningerne i de store felter til højre er til „gæsterne“ og nederst til venstre ved kystlinien ses køkken, stue til betjentene etc. Tangen, der skyder sig ud mod vest, er i området omkring den nuværende „Barakkebroen“.

ikke stak af i utide, inden de 40 dages ophold var til ende. Vagtfolkene kunne så også passe på alle amageres kreaturer. Saltholm lå jo på en udsat position her midtvejs mellem Amager og Sverige, og man kunne frygte, at fjenden kunne finde på at gå i land for at nedlægge og bortføre nogle kreaturer. Dette vagtmandskab har formodentlig bestået af matroser fra flåden suppleret med udkommanderede husmænd fra Amager.

Det havde imidlertid været dyrt og besværligt at opretholde et karantænevæsen på Saltholm især om vinteren, og det var vanskeligt at få personale til at arbejde her. I oktober 1713 forlød det, at der var pest i Hamburg, hvorfor stationen

atter skulle tages i brug. Det var imidlertid vanskeligt fra søetatens side at afse mandskab til små armerede fartøjer til at holde vagt omkring øen¹⁶. I november 1713 blev der derfor givet tilladelse til i stedet at anvende Motzmanns plads (nuværende Christiansholm) ved Christianshavn til karantænebrug¹⁷, men man erkendte efter et halvt år, at det var for tæt på beboet område og flyttede derfor tilbage til Saltholm. Der kom således igen personale og vagtfolk på øen.

Saltholms to opsynsmænd, Eibert Cornelissen og Trued Michelsen, fandt under disse forhold ud af, at de kunne tjene sig en ekstra skilling ved at betjene disse folk med øl og brændevin og måske

også lidt fast føde. Til gengæld fik pesten også tag i en del af Saltholms faste beboere. 29. november 1711 døde således Trued Michelsen, Sidses stedfar. I nabo- huset døde 18. december Eibert Cornelissens 19-årige søn Peter og 10. januar 1712 døde hans hustru Margrethe Andersdatter¹⁸⁾. Der må endvidere være flere børn, der er døde. Det er ikke lykkedes at finde dem i kirkebogen - måske er de blot blevet begravet på Saltholm ligesom de andre pestofre fra karantæne- huset. Således må Margrethes lille datter Kirsten være død på et tidspunkt, da hun ikke er nævnt i skiftet efter sin mor.

Trued Michelsens enke, Anne Nielsdatter, giftede sig igen 24. juni 1713¹⁹⁾. Den nye mand hed Svend Andersen. Han var født 6. november 1679²⁰⁾ i Sundbyøster og var kusk hos mølleren Peder Bentsen på Sundbyøster fælle. I 1705 var han blevet udlagt som far til et uægte barn, født af en Maren Nielsdatter, som måske godt kunne være Annes datter og dermed hans senere steddatter. Anne havde i hvert fald besvær med at styre sine døtre. De havde en uheldig evne til at komme i barselsseng uden af have en ægtemage - det skete i 1708 for Maren Nielsdatter, i 1713 for Anne Nielsdatter og i 1714 for Lisbeth Nielsdatter.²¹⁾

Der var ingen, som tog initiativ til at holde skifte efter Trued, så vi ved ikke, hvad hans og Annes hjem har indeholdt, eller hvor mange børn Trued efterlod sig. Svend Andersen, senere med tilnavnet

Holm, kom til at virke på Saltholm i mange år.

Sidses giftermål

I en alder af 59 år var Eibert Cornelissen igen blevet enkemand, men han var ikke længe om at finde sig en ny ægtefælle. Nabokonen Anne Nielsdatter havde seks døtre, så her var noget at vælge imellem. Den næst yngste datter Sidse var nu blevet 20 år og var formodentlig en køn ung pige. Hende så Eibert sig glad på, og Sidse, der muligvis har følt sig beæret af den modne mands interesse, indvilgede i at gifte sig med ham, men det har nok ikke været den store kærlighed fra hendes side. 17. april 1712 blev de trolovede²²⁾.

Men inden brylluppet måtte der holdes skifte efter Margrethe²³⁾. Huset på Saltholm var stadig på 12 fag, men nu kun vurderet til 150 sldl. mod 200 sldl. to år tidligere efter Kirsten Hansdatters død. På samme måde var andelen i gården i Kastrop forringet til 60 sldl. mod 100 sldl. tidligere. Indboet forekom stadig yderst spartansk. Det eneste, der var værd at nævne, var et egetræsskab, som for øvrigt også stod der i Kirsten Hansdatters tid. Der var lånt penge hos to gårdmænd i St. Magleby og Sundbyvester, og der skyldtes for øl og brændevin til forskellige leverandører. Boet udgjorde kun godt 26 sldl., hvoraf halvdelen tilfaldt Eibert, mens den anden halvdel skulle stå til de ubekendte arvinger, som Margrethe muligvis havde i Halland.

26. juni 1712 stod Sidse brud i Tårnby kirke. Syv måneder senere, 28. januar 1713²⁴⁾, nedkom hun med en dreng, der blev døbt Niels efter hendes afdøde far. Fødslen foregik i Kastrop, hvilket har været mere betryggende end på Saltholm, for her kunne man da få en jordemoder til at assistere. Sidses næste barn blev født på Saltholm 19. juli 1714²⁵⁾. Det var også en dreng, som fik navnet Jan. Som gudmoder til barnet havde Eibert og Sidse valgt „en brændevinsmands kone på Gammel Torv“ i København. Noget tyder på, at de to har haft god gang i omsætningen med udskænkning af både det ene og det andet til folk på Saltholm. Blandt fadderne var også en „mons. Mathias Thy på Christianshavn“. Han var embedsmand ved Tøjhuset og forestod i flere år opfiskning af kanonerne fra orlogsskibet „Dannebrog“²⁶⁾, som sprang i luften i Køge Bugt 5. oktober 1710.

Eibert har uden tvivl været forelsket i sin unge hustru. Nu blev hjemmet forsynet med mere indbo²⁷⁾. Der blev sågar anskaffet sølvskeer. Og Sidse blev rigeligt udstyret med klæder, der var en fin amagerkone værdig. Blandt hendes gangklæder var der et sort snørliv og et livstykke, begge forsynet med sølvmallar. Desuden var der en blå og en sort klædes- trøje samt en rød, der var særlig populær i disse år²⁸⁾. Sidse fik også en sort „kvindekåbe“ - et rynket slag bundet tæt sammen i halsen. En sådan kåbe må have været et statussymbol dengang, for det var en

købstadsbeklædning.

Eiberts død

Imellem de udstationerede vagtfolk på Saltholm var der i 1714 en matros, der hed Jens Nielsen Årø. Tilnavnet fortæller, at han stammede fra den lille ø af samme navn ude i Lillebælt, og han blev betegnet som „matros af den vestjyske hvervning“. Han kom til at opholde sig på Saltholm i et års tid, fordi han havde fået som bibeskæftigelse at hjælpe til med at skyde harer og andet vildt til hoffets husholdning. Det var nemlig kongen, som havde jagtretten på Saltholm, og denne ret praktiseredes af en embedsmand kaldet heiderderen. Det var ham, han gik til hånde. Da han således skulle opholde sig her i længere tid, havde han indlogeret sig hos Eibert Cornelissen og Sidse Nielsdatter, og kom derved til at tage del i deres dagligliv.

Der gik ikke lang tid, før Sidse og Jens Årø fattede sympati for hinanden, og det er nok ikke for meget sagt, at der var tale om forelskelse. Sidse er formodentlig faldet for hans ungdommelige charme, og det er gået op for hende, hvad rigtig kærlighed ville sige. Når Eibert ikke var hjemme, havde de da også ligget sammen. Jens blev hendes skæbne.

En onsdag morgen midt i januar 1715²⁹⁾ åndede der tilsyneladende fred og fordragelighed i Eibert Cornelissens lille husmandssted. Eibert og Sidse havde dog tidligt på morgenen vistnok haft en

lille privat kontrovers. Sidse var i hvert fald i vrede stået ud af sengen og havde lagt sig henne på en kiste ved kakkelovnen. Jens, der lå i samme stue, var vågnet og var gået hen og spurgt hende, hvorfor hun græd. Senere, da Eibert var færdig med sin morgenmad mellem kl. 8 og 9, rejste han sig og gik ud i sin stald. Jens rejste sig også og gik bagefter, samtidig med at Sidse gik ud ad husets kælderdoor. En halv time senere kom Jens ind ad stuedøren og Sidse ind ad kælderdoor. Jens spurgte efter sit barbergrej, tog det og gik hen til naboen Svend Andersen. Sidse satte sig og bad lidt efter tjenestepigen Maren om at gå ud og se efter hendes mand. Maren kom kort efter løbende ind og berettede, at Eibert lå død ude i stalden med slag i hovedet, hvortil Sidse skulle have udbrudt: „Hvad gør han da - har den slemme hest slaget ham?“. Sidse sendte nu bud til Svend Andersen - der jo var hendes stedfar - om at komme, da Eibert var død. Hun bad om, at han og moderen ville hjælpe med at tage klæderne af Eibert, mens han endnu var varm. Derefter vaskede de ham og fandt fem huller i hovedskallen - et stort oven i hovedet, et mindre på hver side ved tindingerne og to bag i nakken. Da den døde var blevet klædt, lagde de ham på to brædder. Sjette dag derefter blev han ført over til Tårnby og begravet. Det var den 21. januar. Eibert Cornelissen blev 62 år gammel.³⁰⁾

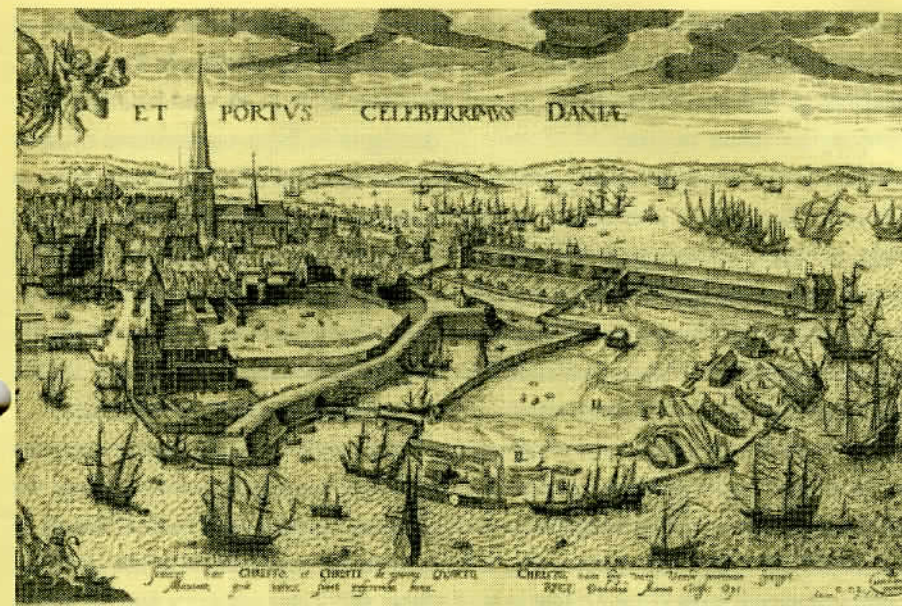
De mystiske omstændigheder om-

kring dødsfaldet fik efterhånden snakken til at gå. Tjenestepigen Maren havde bl.a. fortalt Anne Nielsdatter - Sidses mor - at hun havde set en økse stå i stalden, den dag Eibert døde. Dette havde Anne ladet gå videre til Sidse, hvorefter Jens Årø havde pisket Maren, så „hun ej kunne røre sig eller sidde udi 4 å 5 dage“. Mistanken samlede sig efterhånden mod Jens Årø som gerningsmand til Eiberts død, og i slutningen af marts 1715 lod amtsforvalteren ham arrestere og overføre til Bremerholm, hvor han blev sat i forvaring.

29. marts forlangte amtsforvalter Rhode, at retten i Tårnby nedsatte en kom-mission på otte sandemænd³¹⁾, der skulle undersøge omstændighederne omkring dødsfaldet og aflægge en rapport. Der gik dog næsten to uger, inden kommissionen kom i gang. Først 9. april ankom sandemændene til Saltholm for at foretage afhøringer, men da var der forinden sket andre ting.

Flugten

Tirsdag den 2. april om morgenen³²⁾ sejlede Sidse af sted i Eiberts båd sammen med en anden matros, Hans Svendsen, der også var stationeret på Saltholm. Hun havde sagt, at hun ville tage over til kvæsthuset (ved nuværende Kvæsthusgade) for at hente vand. Men turen havde et helt andet formål. Hans Svendsen havde nemlig fri adgang til Bremerholm - han kunne i hvert fald gøre sig et ærinde derind. Her lykkedes det ham at få bestuk-



Prospekt af Københavns havn set fra Amager. Bremerholmen med den lange reberbane ses til højre. (Johan van Wijks, 1611)

ket de to profossvende, der holdt vagt over den arresterede Jens, til at slippe ham løs. Med båden, der lå parat ved toldboden, sejlede de tre tilbage til Saltholm, hvortil de ankom sent på aftenen.

Jens og Sidse begyndte straks at pakke, imens Hans Svendsen meddelte inde hos Svend Andersen, at Jens var kommet tilbage, da han var blevet frigivet. Til Maren sagde Sidse, at hun ville tage til København straks igen næste morgen tidlig, for hun havde ikke fået vand, da hun ikke havde kunnet komme til ved Kvæsthuset. Desuden ville hun tage forskellige „viktualier“ med og sælge i byen. På et tidspunkt blev Maren gennert ud i stalden, for hun skulle åbenbart ikke overvære deres pak-

ning. Hun havde dog set, at Jens pakkede noget krudt og hagl sammen, og de havde også båret sengetøj ned til båden.

Kl. 6 næste morgen så man Sidse og Jens sejle mod Malmø.

De to profossvende, der havde modtaget 1 sldl. i bestikkelse for at slippe Jens løs, blev i 1716 dømt til på livstid at arbejde i jern på Bremerholm³³⁾.

På Saltholm har man vel ventet på, at Sidse skulle komme tilbage til sine to små børn, Jan og Niels, som hun så hastigt havde forladt. De var nu henholdsvis trekvart og to år gamle, men tilsyneladende forblev Maren i huset og tog sig af dem. Desuden havde børnene deres mormor i nærheden, så de har næppe lidt nød.

9. april ankom som nævnt den af amtsforvalteren begærede kommission for at foretage forhør. De otte sandemænd udsurgte i første omgang Maren om, hvad der skete hin januardag i Eiberts hus. Hun var den person, som havde været begivenheden på nærmeste hold. Hun mente ikke, at der havde været ondt blod imellem Jens og Eibert. Derimod havde hun omkring jul hørt Sidse sige til Jens, at hun havde lært til én skjorte, men hun ville ikke sy den færdig, „førend vi ser om vi får vor far død“. Derefter forhørte de Svend Andersen, som var meget fåmælt om, hvad han vidste. Han oplyste dog, at han samme dag, som Sidse og Jens stak af, havde fået en skipper til at sejle sig til København, hvor han havde angivet for amtsforvalteren, hvad der var passeret. Hans hustru Anne Nielsdatter gav nøjagtigt samme svar som manden. De havde formodentlig i fællesskab gennemgået, hvad de ville oplyse - måske af frygt for at kunne komme til at skade Sidse. Til sidst afhørte man nogle af vagtfolkene, og så rejste kommissionen tilbage til Amager for at skrive sin rapport.

Bestyrtelsen over Eiberts voldsomme død og Sidses forsvinden afløstes snart af dagligdagens mere ensformige gøremål for øns beboere.

Tre måneder senere skete der imidlertid igen dramatiske ting på Saltholm.

Svenskernes batalje

En lørdag nat mellem 20. og 21. juli 1715 gik omkring 40 svenske soldater under

ledelse af en løjtnant i land på øen og begyndte at plyndre hos de to husmænd. De hev tøjet af de stakkels beboere, ødelagde indboet og bortførte til sidst fem mand, idet de truede med snart at komme igen. Måske kunne det være gået endnu værre, hvis der ikke midt under det hele var kommet nogle amagere i en båd, som ville over at se til deres kvæg. De begyndte at råbe til hinanden og fik derved svenskerne til at fortrække.

Da vagtfolkene fik sundet sig oven på denne forskrækkelse, gik det op for nogle af dem, at der i mørket blandt de svenske hærværksmænd havde været én, der talte dansk, og hvis stemme de syntes at kende - jamen, var det ikke Jens Årø, ham der stak af med Sidse efter at have slået Eibert ihjel?

Jo, det var rigtigt nok. Det var den bekendte Jens Årø, som havde været på spil, for han havde nemlig ved sin ankomst til Saltholm den nat først banket på ruden på hvert af de to husmandssteder, hvor han vidste, at husets tjenestepige sov. Hvert sted havde han fået den intetanende pige, der genkendte ham, til at stå op og gå ud for at låse døren op, så hans svenske kumpaner kunne trænge ind i husene.

Jens gik først ind i Svend Andersens hus. Her kostede han rundt med Johanne Truelsdatter (Sidses halvsøster), slog i bordet med sin dragne kårde og forlangte, at der skulle skaffes lys. Da det var sket, spurgte han, hvor Sidses to børn var

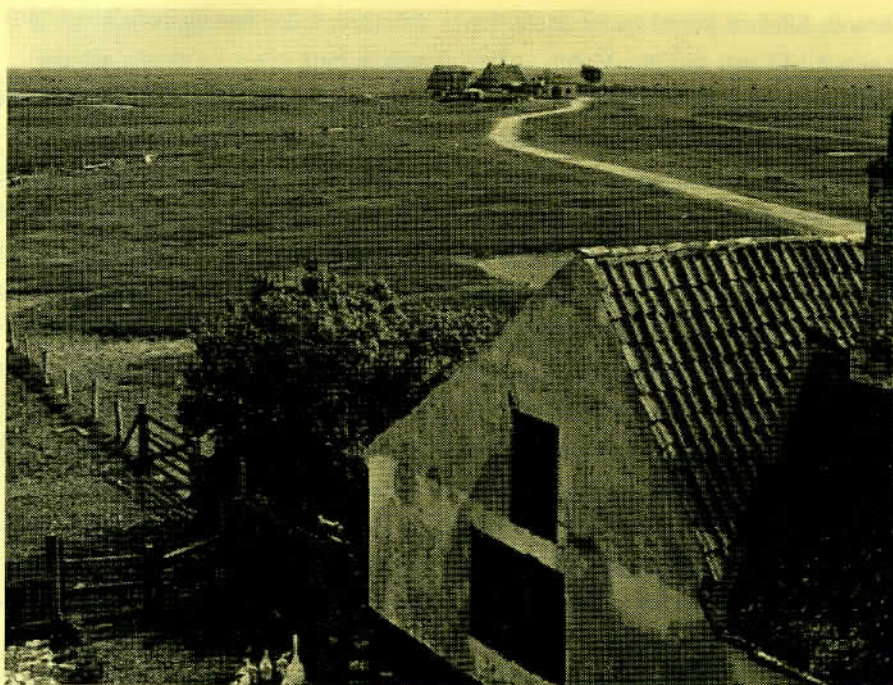
henne. Johanne kunne meddele, at den ene var i Eiberts hus hos Maren og den anden var hos en malkepige Gertrud (muligvis Sidses søster), som opholdt sig på Saltholm. Så skulle Jens have oplyst, om Svend Andersen og hans kone var hjemme. Da han fik at vide, at det var de ikke, svarede han: „Ja, havde jeg Svend Andersen hjemme, ville jeg partere ham led for led“. Men ellers skulle han have oplysning om, hvor vagtfolkene befandt sig. Han og hans svenske ledsagere havde da allerede fanget to, da de kom ind i huset. Den ene, husmand Ole Mogensen fra Sundbyvester, sad i stuen og var ved at tage sit tøj af. Den anden lå og sov i et tilstødende kammer. Men der var flere. Ude i loen fangede Jens og svenskerne tre husmænd, som havde gemt sig her. Det lykkedes dog for den ene at undslippe. Efter at husmand Tønnes Nielsen fra Kastrup havde fået et hug i hovedet af Jens' kårde, blev de to mænd drevet ind i stuen til de to andre.

Herefter gik Jens hen til Eiberts hus og bankede på Marens vindue, idet han råbte: „Maren, luk mig op“. Han spurgte straks efter vagtens opholdssted, og de syv, otte svenskere, han havde med, tog sig af vagtmanden. Jens begyndte nu at udspørge Maren om det ene og det andet, bl.a. om hvem der skulle have Eiberts gård, hvilket Maren af gode grunde ikke vidste noget om. Samtidig tog han forskellige ting af indboet til sig, bl.a. noget sengetøj, som han dog havde kastet fra sig igen på

stranden, inden han og svenskerne atter sejlede bort.

Amtsforvalteren havde hurtigt fået underretning om, hvad der nu var foregået på Saltholm. Allerede 22. juli sendte han en skrivelse til Rentekammeret med indberetning om det svenske overfald og om Jens Årøs deltagelse heri, samt om dennes mulige medskyld i Eibert Cornelissens voldsomme død. Som afslutning på brevet anmodede amtsforvalteren om, at et lille armeret fartøj måtte udstationeres til at holde vagt mellem Saltholm og Sverige for at holde øje med fjenden. Det vagtmandskab, som var ved karantænestationen, var ikke nok til at hindre et nyt svensk overfald. Rentekammeret sendte straks amtsforvalterens indberetning videre til Admiralitetet³⁴. Tilsyneladende svarede man fra Admiralitetets side ikke på anmodningen om udstationering af et lille armeret fartøj. Her i denne periode, hvor krigen op-trappedes, var der ikke overskud til det. Et sådant fartøj kunne gøre bedre fyldest andetsteds.

Birkefogden i Sundbyøster indkaldte herefter folkene fra Saltholm til at møde 2. august i retten og afgive forklaring i sagen mod Jens Årø. På grund af dårligt vejr kunne de indstævnedes - Svend Andersen og hustru med hendes datter Johanne Truelsdatter samt tjenestepigen Maren Pedersdatter - ikke nå frem til Amager, hvorfor retsmødet blev udsat til 9. august. Her fremkom de med de oplysninger, som



Udsigt over gårde på Saltholm, 1970.

ligger til grund for ovennævnte beskrivelse af svenskernes batalje på Saltholm³⁵⁾.

Andre tider

I august 1715 kom der kongelig befaling om, at karantænehuset skulle flyttes fra Saltholm til en plads uden for Københavns østre port i nærheden af stranden. Det kunne godt se ud, som svenskernes overfald på Saltholm 20.-21. juli forinden har været den direkte årsag til denne beslutning. Planen var, at man skulle flytte og genanvende de huse, som stod på Saltholm, men det gik åbenbart temmelig langsomt. I maj 1716, da en epidemi florerede i Pommern, og man frygtede for

at hjemvendte soldater derfra skulle føre smitte med sig, blev Københavns Magistrat rykket for færdiggørelse af den nye karantænestation³⁶⁾.

Så sent som i februar 1719 stod karantænehusene på Saltholm der stadig, men de var ved at falde sammen. Materialerne var mere eller mindre rådne og ødelagte. Der havde nogle måneder tidligere været folk ovre at se på dem, og de havde skønnet, at værdien højst var 136 rdl., samt at det ville koste 22 rdl. at nedbryde dem og fragte dem til København. Man besluttede da at sælge det hele ved auktion³⁷⁾. For at få den nyeste vurdering blev schouten, den amagerhollandske fo-

ged i St. Magleby, i marts beordret at sende fire håndværksfolk over for at besigtige bygningerne. To snedkere, en tømrer og en smed fra Dragør kom med en opgørelse over, hvad hvert hus havde tilbage af bjælker, spær, stolper og løsholter. Desuden lå der rundt omkring i strandkanten materialer, som var skyllet bort af højvande, bl.a. karantænestationens anløbsbro. Barakkerne - to på 24 fag og en på 14 fag - blev sat på auktion på Svanelejegård i Sundbyøster den 14. april. Højeste bud for det hele blev kun på 40 rdl., som blev afgivet af fogden i Sundbyvester, Dirch Jansen³⁸⁾. Men dette var ikke tilfredsstillende, så 8. maj besluttede majestæten, at generalbygmester Ernst - der i 1710 havde givet udkast til anlægget på Saltholm - skulle overtage og anvende materialerne „i vores tjeneste“³⁹⁾.

Men Sidse kom stadig ikke tilbage. Hendes og Eiberts hjem kunne imidlertid ikke blive ved med at stå ubeboet. I oktober 1715 blev der holdt auktion⁴⁰⁾ over deres husdyr og indbo. Det var forinden takseret til 297 sldl., men blev handlet til 442 sldl. Svend Andersen købte et bord, tre agehynder samt noget af Sidses tøj. Maren Pedersdatter - Sidses tjenestepige - erhvervede sig to vadmelsdyner og to hovedpuder, og Sidses halvsøster Johanne købte et sort snørliv med sølvmallar og et par sko. Cornelis - Eiberts og Kirsten Hansdatters søn - der var gift og gårdmand i Tårnby, købte bl.a. det egetræsskab, som stammede tilbage fra

hans mors tid. Der var ud over forskellige møbler, sengetøj og husgeråd også en del redskaber til forarbejdning af mælk - bl.a. 22 sibøtter, 1 kærne og 5 mælkefjerdinger. Eiberts 400 ålekroge blev også solgt.

Det var imidlertid først to år senere - 22. oktober 1717 - at der blev holdt skifte efter Eibert Cornelissen⁴¹⁾. Skifteforvalteren indledte sin opgørelse med at berette om, hvorledes der efter Eiberts død var opstået rygter om, at han var myrdet, samt om den logerende og mistænkte Jens Årø, der blev anholdt og igen undslap, hvorefter han bortførte Eiberts hustru, der havde efterladt sine to børn.

Eibert Cornelissen havde tre arvinger. Med Kirsten Hansdatter havde han ovennævnte søn Cornelis, og med Sidse som sagt de to drenge Niels og Jan. Formyndere for de to små drenge var nogle fjernere familiemedlemmer i Maglebylille og Sundbyvester, og måske er de kommet i pleje her. Som voksne blev de begge husmænd i Sundbyøster. Niels, der døde i 1749, fik ingen børn, men Jan fik nogle børn, der dog alle døde som små. Selv levede han til 1769.

Eiberts hus på 16 fag blev solgt til Amagerlands beboere for 200 sldl. Der skyldtes penge til en gårdmand i St. Magleby for udlæg til begravelsesomkostningerne, endvidere til forskellige handlende for levering af øl, brændevin og malt. 14 sldl. var anvendt „på sagen at udforske den salig mands drabsmand“.

Desuden havde der været udgifter til en del sejlads mellem Saltholm og Kastrup i samme anledning.

Boet udgjorde 339 sldl. til deling mellem enken og de tre børn, men da man ikke vidste andet om Sidse, end at hun var bortrømmet til Skåne, så skulle hendes arv forblive „under skifterettens gemme, indtil videre og nærmere efterretning om hun er levende eller død“.

Der har måske foregået endnu et svensk overfald på Saltholm. Det har dog ikke været muligt at finde konkrete oplysninger om det, men Svend Andersen har i hvert fald på et tidspunkt været taget til fange af svenskerne, hvilket fremgår af skiftet efter hans hustru i 1728⁴²⁾. Her forlyder det, at Anne Nielsdatter engang havde måttet sætte sig i gæld til to gårdmænd, i anledning af, at hendes mand var i svensk fangenskab.

Efter at krigen trappede ned i 1719 og helt ophørte i 1720, skulle man forvente, at roen igen ville sænke sig over Saltholm. Det skete imidlertid ikke, for der kom i begyndelsen af 1720'erne atter gang i kalkbrydningen. I 1721 fik en mand fra Christianshavn, Lars Jensen Sten, kontrakt på at bryde 24 favne til de kongelige bygninger, og tre år senere fik han tilladelse til mod en årlig afgift at bryde sten ude i vandet og i vandkan-ten⁴³⁾. Hertil brugte han soldater og hvad han ellers kunne få fat på af arbejdsfolk, hvilket resulterede i, at der kom klager over, at disse folk „forøvede adskillige ulejligheder -

både med at forføre malke-pigerne til løsagtighed som anden ugu-delighed med fylder, slagsmål, sværger, banden og andet mere såvel søgne- som helligdage, ja undertiden fører en del løse kvindfolk med dem“.

Det blev almindeligt, at folk tog over og brød kalksten ulovligt langs kysten. Svend Andersen blev beordret til at have opsyn på øen, både med den ulovlige kalkbrydning og med amagernes kvæg og heste, der sommetider forsvandt. Han skulle endvidere holde „et rent og skikkeligt hus og lade folk få en pot øl for billig betaling“. Det blev også foreslået, at han fik „en seddel at opslå på sit hus om forhold med soldater og kalkstensgrave, der undertiden skal ville råde mere for huset end ham selv“⁴⁴⁾. I 1730 blev han benævnt „holmemand“, og han er således officielt den første mand i denne bestilling - et hverv som eksisterer den dag i dag under samme navn.

Efter Københavns brand i oktober 1728 fik byens indbyggere lov til gratis at bryde kalksten på Saltholm til hjælp med genopbygningen af deres huse. Denne tilladelse havde imidlertid ikke gyldighed ret længe. For at sætte gang i produktionen af bygningsmaterialer fik Antoine Bonfils og Felix du Sart i forsommeren 1729 eneret på kalkstensbrydning på øen. Schouten i St. Magleby og Dragørs foged blev i juli 1729 beordret til Saltholm for at være til stede ved udvisning af et sted, hvor der måtte brydes kalk. Det blev en

plads mod nord og østpå til Svend Andersens hus⁴⁵⁾. Bonfils & du Sart og senere deres efterfølgere sad i mange år på denne rettighed.

Flygtninge

At følge Sidses færden fra hun forlod Saltholm 3. april 1715 med kurs mod Malmø, til hun i efteråret 1723 indgik ægteskab på Årø i Lillebælt, er ikke nemt. De få oplysninger, der findes, er så upræcise med hensyn til tidsangivelserne, at det er en næsten umulig opgave. Hun og Jens har opholdt sig i Skåne, indtil krigen gik på hæld. Hvad de har ernæret sig ved, er ikke til at sige. Ved skiftet efter Sidses mor i 1728 oplyses det, at to af Sidses ældre søstre - Gertrud Nielsdatter og Maren Nielsdatter - da var gifte og bosatte i Skåne. Måske havde Jens og Sidse haft ophold hos en af dem. (Ved samme skifte oplyses det endvidere, at datteren Sidses opholdssted ikke er bekendt)⁴⁶⁾.

Tankerne hos de to flygtninge må have kredset sig om deres fremtid. Vende tilbage til Saltholm, Amager eller Københavnsområdet kunne ikke komme på tale, for det ville være for farligt. Men måske kunne de finde et tilholdssted på Årø, hvor Jens kom fra. Måske levede hans forældre endnu. Niels Jepsen og hans hustru Anna ernærede sig af fiskeri og de var fattige folk, men tag over hovedet kunne Jens og Sidse nok forvente at få hos dem.

I foråret 1719 rejste de fra Landskrona med kurs mod Sønderborg⁴⁷⁾. De har formodentlig fået skibslejlighed, og Jens kan eventuelt være hyret som matros på fartøjet. På denne tur må de være kommet forbi Saltholm. Hvilke tanker har det ikke fremkaldt hos især Sidse. Der inde på den flade grønne ø, hvor man kunne ligge i det saftige græs og se Malmøs silhuet til den ene side og Københavns høje tårne til den anden side, her levede hendes familie og måske også hendes to drenge. Mon hun nogensinde skulle se dem igen.

På et tidspunkt efter ankomsten til Sønderborg må Jens og Sidses veje være skilte. De måtte have noget at leve af, så Jens fik hyre som matros på et skib. Det må være i forsommeren 1720, at han kom med et fartøj fra Sønderborg, der skulle til Norge. På hjemturen har skibet formodentlig haft en last med til København, som man skulle ind og losse. Alting var gået godt hidindtil. Derfra gik turen sydover tilbage til Sønderborg, men ud for Dragør blev skibet ramt af hård modvind og måtte ligge for anker en tid. Medens man lå her, blev Jens øjensynlig genkendt af en eller anden person, som gav amtsforvalteren et praj om, hvor man kunne finde den formodede morder fra Saltholm. Måske har Jens været et ærinde i land og er her blevet genkendt, f.eks. af en de mænd, der sejlede på Saltholm med kreaturskøjterne. 18. juli 1720 kunne amtsforvalteren for anden gang arrestere Jens Årø og aflevere ham på Bremerholm.⁴⁸⁾

Retssagen

I sommeren 1720 begyndte en lang retssag mod Jens. Det foregik ved Underadmiralitetetsretten på Bremerholm. Udover et par forhør i løbet af sommeren skete der imidlertid ikke mere. Sagen gik tilsyneladende i stå. I januar 1722 havde Jens Årø tabt tålmodigheden og fik foranstaltet, at der i hans navn blev sendt et bønsskrift til kongen. Heri bedyrede han sin uskyld og anmodede om, at hans sag snart måtte blive genoptaget. Han antydede, at problemet drejede sig om, hvem der skulle påtage sig hans sag. Amtsforvalter Jochum Rhode mente, at den skulle sortere under Admiralitetet, d.v.s. søfiskal Peder Borck, mens denne mente, at den henhørte under amtet og derfor var amtsforvalterens sag. Kancelliet, som havde modtaget Jens Årøs bønsskrift, bad amtsforvalteren om en udtalelse. Den kom i februar og heri gjorde Rhode rede for begivenhederne på Saltholm i 1715 frem til omstændighederne omkring Jens' arrestation i juli 1720. Den 6. marts fik søfiskal Peder Borck befaling om straks at påtage sig sagen mod Jens Årø, samt „anvende al mulig flid til også at få den mistænkte kvinde under hæftelse“⁽⁴⁹⁾.

I maj 1722 begyndte så retssagen igen med diverse indstævninger og indlæg fra anklager og forsvarer. 18. september 1722 var der et retsmøde ved Tårnby birketing i Sundbyøster, hvor Jens var til stede og påhørte vidneudsagnene fra Saltholm.

Det var Svend Andersen og hans kone, Johanne Truelsdatter og tjenestepigen Maren Pedersdatter, som endnu en gang var indkaldt som vidner. Jens blev bagefter spurgt, om han havde noget at bemærke til vidnernes forklaring. Det havde han ikke, udover at han hævdede, at han ikke havde „haft legemlig omgængelse med Eiberts hustru“. Anklagen mod Jens lød dels på drabet på Eibert Cornelissen og dels på bortrømning til Sverige. Efter mange retsmøder, som gang på gang udsattes, blev der 17. december 1722 afsagt dom i sagen. Han blev frikendt for mordet på Eibert, da det ikke kunne bevises, at det var ham, der havde gjort det. Sidse kunne have fået en anden til at udføre det. Til gengæld blev Jens dømt fra livet for at være rømmet til Sverige og havde med fjendens hjælp bortført nogle af „Hans Majestæts på Saltholm værende undersåtter“⁽⁵⁰⁾.

Dommen over Jens gik videre til Overadmiralitetetsretten, som 3. juni 1723 stadfæstede underrettens dom, men da alle indiciene pegede på, at Jens var skyldig i drabet på Eibert, ville man ansøge Hans Majestæt, om han måtte „komme på torturen“ for at få at vide, hvor Sidse var, hvilket han ikke havde villet bekende⁽⁵¹⁾. Derfor ansøgte Admiralitetet 5. juni kongen, om Jens Årø måtte komme under pinligt forhør, hvilket blev bevilget 5. juli⁽⁵²⁾. Halvanden måned senere var der igen forhør. Til stede i retten var også en kapellan Ramus fra Bremerholms kirke, og det var

øjensynligt på hans foranledning, at forhøret var kommet i stand. Formodentlig var Jens over for ham og måske under tortur fremkommet med den bekendelse, som han her gentog i retten. Han tilstod, at det var ham, som havde dræbt Eibert Cornelissen med et stykke brænde ude i stalden. Han havde ikke noget udestående med ham. Tværtimod havde Eibert ikke gjort ham andet end godt. Han gik som en søn i huset. Den eneste grund til at slå ham ihjel var, at han ville have hans kone. På spørgsmålet om Sidse havde tilskyndet ham til drabet eller været delagtig deri, svarede han benægtende. Selv om han havde levet med hende som ægte-mand og avlet børn med hende, vidste hun ikke noget om, at det var ham, der var gerningsmanden.

Retten ville så gerne have besked om, hvor Sidse befandt sig, men han kunne kun oplyse, at da han forlod hende for 3½ år siden, var hun i Sønderborg hos en fiskerenke, Margrethe Cortes i Havbogaden, og for to år siden havde han fået besked fra sine forældre på Årø, at hun havde været hos dem, men mere vidste de ikke om hende. Retten kunne imidlertid ikke se bort fra, at Jens ikke ville ud med hele sandheden om Sidse. Mange omstændigheder tydede på, at hun var delagtig i drabet, i og med at hun havde hjulpet han til at flygte fra Bremerholm og derefter havde fulgt ham på flugten. Han måtte derfor forvente dels at „komme på torturen“ og dels at blive hårdere straffet,

med mindre Hans Majestæt ville lindre hans straf.

Da forhøret var slut, blev det befalet at bringe Jens tilbage til arresten og passe godt på ham. Dette fik ham til at forespørge, om der måtte ske en lindring i hans situation, da „han var slaget fast med en lænke om halsen og ligeledes med en lænke om foden til en blok og således meget hårdt fængslet“. Retten fandt dog ingen grund til dette⁽⁵³⁾.

Fra Admiralitetet blev der nu sendt en forespørgsel til magistraten i Sønderborg, om Sidse opholdt sig der, og i bekræftende fald da at få taget hende i forvaring og „med første hidkommende skib her til København forsende med ordre at levere hende på Holmen til videre foranstaltning“⁽⁵⁴⁾. Sønderborgs borgmester svarede tilbage, at denne Margrethe Cortes havde oplyst om Sidse, at hun kom til hende ved pinsetid for fire år siden og var der i nogle uger, hvorefter hun gik bort, muligvis til Genner ved Åbenrå. Hun havde ikke hørt fra hende siden. Borgmesteren undskyldte meget, at de ikke kunne oversende dette kvindemenneske, hvilket de anså for deres pligt og gerne havde gjort, hvis hun havde opholdt sig i byen⁽⁵⁵⁾.

Efter denne tilståelse blev der udfærdiget en ny dom over Jens. Den lød på, at han i levende live skulle have hugget højre hånd af, hvorefter han skulle halshugges med en økse. Derefter skulle hovedet og hånden sættes på en stage og anbringes

over legemet, der skulle lægges på en stejle⁵⁶⁾.

26. august 1723 blev Jens Nielsen Årø henrettet på Bremerholm⁵⁷⁾.

På Årø

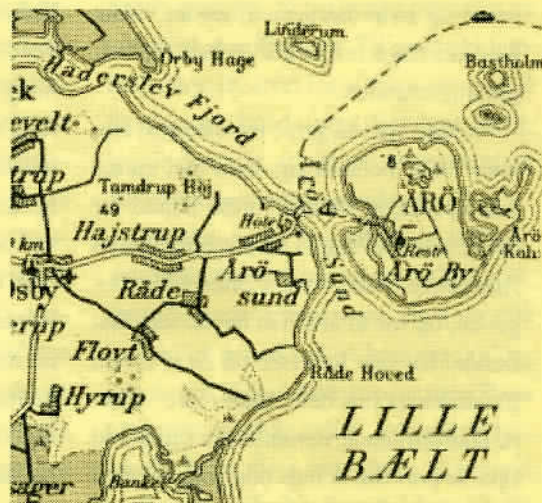
Det står hen i det uvisse, hvornår Sidse er kommet til Årø⁵⁸⁾. Hun kom imidlertid ikke alene. Hun medbragte en lille dreng, Christian, som var hendes og Jens' søn. Igen er der et af alle disse ubesvarede spørgsmål omkring Sidses færd - det vides ikke, hvor og hvornår hun har født Christian. Endvidere må hun have født mindst endnu et barn, eftersom Jens under et forhør har udtalt, at han havde „avlet børn med hende“. Inden hun ankom til Årø til Jens' forældre, har hun sikkert fået underretning fra skibets besætning om hans arrestation i Dragør, og dermed har hun kunnet indse, at hans dage var talte og at hun aldrig ville få ham at se igen.

Det må ikke have været nemt for hende at komme til Årø. Nok er det en lille ø med lave strandenge, som i Trap Danmark, 4. udgave endog sammenlignes med Saltholm, men befolkningen har næppe taget imod hende med åbne arme. Det har dengang været et meget lukket samfund, og i sådanne plejer man at se den fremmede an mere end én gang. „Hun æ jo ett jen a'

woss“ har man nok sagt. Det har heller ikke gjort det nemmere, at hun kom med et uægte barn - en horeunge. Så kunne hun være enke nok så mange gange.

I 1723 havde Sidse fundet en ny mand, som ville gifte sig med hende og være far for Christian. Han hed Jochum Adamsen og var født i 1701 på Årø som søn af Adam Jochumsen. I Øsby kirkeovre på fastlandet stod brylluppet 30. november samme år. Sidse, Eiberts enke, blev i kirkebogen anført som „Sidsel Euertz af Årø“. Men hvem, der var hendes forlover, er desværre ikke noteret⁵⁹⁾.

Efter sin ankomst til Årø blev Sidse altid benævnt „Sidsel“. Kan det være i et



forsøg på at skjule sig, at hun byttede „Sidse Nielsdatter“ ud med „Sidsel Euertz“ og siden „Sidsel Jochums“?

Men selv om Sidse nu var gift med en af de indfødte Årø-boer, er hun alligevel ikke blevet helt accepteret i det lille

samfund. Hun kom f.eks. aldrig til at være fadder - hvilket var en æressag - for nogle af de andre familiers børn. Hun blev derimod en flittig kirkegænger og gik ofte til alters, men det var jo også i pietismens store tid, hvor det ved en forordning i 1730 - sabbatsforordningen - blev ulovligt at udeblive fra søndagsgudstjenesten. Og Sidse har nok bestræbt sig til det yderste for at være en lovlydig kvinde.

Sidse og Jochum fik syv børn, hvoraf formodentlig kun de tre blev voksne. Det var Anders Jochumsen født 1727, Knud Jochumsen født 1730 og død 1812 på Årø samt Jochum Jochumsen født 1737 og død 1783 på Årø. Desuden havde hun jo sønnen Christian Jensen fra sit samliv med Jens.

Det blev denne Christian Jensen, der overtog hjemmet og havde sin mor på aftægt. Jochum Adamsen var død omkring 1736, mens Sidse ventede deres sidste barn. Hun giftede sig ikke igen, men i 1740 var Christian blevet så gammel, at han kunne gifte sig og overtage ejendommen, foruden at han påtog sig forsørgelsen af sin mor.

Christian Jensen druknede ved Halk 7. juni 1748⁶⁰⁾. Hans død og dermed en aldersangivelse på ham er desværre ikke indført i kirkebogen. Han efterlod sig nogle sønner samt en hustru, der giftede sig igen.

I sine sidste år levede Sidse i stor fattigdom og måtte modtage hjælp fra

sognets fattigkasse. Det drejede sig om nogle få mark årligt, og de er nok faldet på et tørt sted.

På sit dødsleje fik hun besøg af sognepræsten, og for ham har hun lettet sit hjerte. Om hendes bekendelse over for præsten så var identisk med det hermed gjorte forsøg på at skildre hendes stormfulde liv, er ikke til at sige.

„Årsagen hvorfor hun forlod Amager og kom til Årø er Gud bekiendt“ gælder imidlertid stadig - nu er vi bare nogle flere, der også er bekendt med den.

Noter:

RA: Rigsarkivet, LAK: Landsarkivet i København, LAAa: Landsarkivet i Aabenraa.

1) Øsby kirkebog, 1764-1826, fol.323. LAAa, 63a.

2) Chr. Nicolaisen: *Amagers historie*, bd.II, 1909, s.166-170.

3) Tårnby kirkebog 1676-1691, fol.41. LAK, 46.

4) Samme, fol. 54

5) Københavns Amtstue, skifteprotokol 1692-97, bd. 10, fol. 23. LAK.

6) Tårnby kirkebog 1692-1731, fol. 2b. LAK, 46.

7) Herefter benævnes Eibert Cornelissen altid „af Saltholm“.

8) H.F.Kiær: *Beboere i Tårnby sogn på Amager 1676-1787*, bd.I-II.

(Beboerfortegnelser over alle gårde samt alfabetisk fortegnelse over husmænd). LAK, Håndskriftsaml., Topografi.

9) Københavns Amtstue, skifteprotokol 1705-10, bd. 13, fol. 551b. LAK.

10) Tårnby kirkebog 1692-1731, fol. 21. LAK, 46.

11) Sjæll. tegnelser 16.8.1709, nr.293. RA.

12) Samme, 23.8.1709, nr.306. RA.

13) Mogens Winge: *Karantæneanstalt og pesthospital på Saltholm i: Medicinsk Forum* 1980, nr.1, s. 20-24.

14) Sjæll. tegnelser, 14.11.1710, nr. 374. RA.

15) Se note 13.

16) Admiralitetet, korresp.prot. 6.10. 1713. RA.

17) Se note 13.

18) Tårnby kirkebog 1692-1731, fol. 117b og 118. LAK, 45.

19) Samme, fol. 28b.

20) Samme, fol. 22b.

21) Samme, fol. 147b, 148, 149 og 149b.

22) Samme, fol. 28.

23) Københavns Amtstue, skifteprotokol 1710-14, bd.14, fol. 359. LAK.

24) Tårnby kirkebog 1692-1731, fol.155. LAK, 46.

25) Samme, fol. 160.

26) Generalkommissariatet, korresp. prot. 6.7.1711 og 25.7.1713. RA.

27) Tårnby birk, auktionsprotokol 1697-180, fol.93. LAK.

28) Birte Hjorth, Dirch Jansen og Lisbeth Møller: *Amagerdragterne - deres historie og brug*, 1996, s.29 og s.38.

29) De her skildrede begivenheder stammer fra 3 forhør, gengivet i Underadmiralitetsrettens dombog 1720-23, fol. 554-569. RA. Der skal her bringes en tak til Kaj Ahlburg i Ry for transskription af denne retssag.

30) Tårnby kirkebog 1692-1731, fol. 119b. LAK, 46.

31) Nævninge, der iflg. Danske Lov (1-16-1) afgjorde tvistigheder omkring markskel samt tvivlsomme drabssager.

32) Se note 29 - fol.559 og 560.

33) Søetaten, Holmens chef, domme over fangerne på Bremerholm 1713-16, maj 1716. RA.

34) Admiralitetet, indk. sager, juli-dec. 1715, skr.nr.452. RA.

35) Se note 29 - fol.556b-558b.

36) Sjæll. tegnelser 30.8.1715, nr.420 og 8.5.1716, nr.191. RA.

37) Københavns Amt, rentekammerbreve 1683- 1720, 6.2. og 28.2.1719. LAK.

38) Tårnby birk, auktionsprotokol 1697-1801, fol.118. LAK.

39) Se note 37 - 9.5.1719.

40) Se note 27.

41) Københavns Amtstue, skifteprotokol 1714-21, bd.15, fol. 442. LAK.

42) Københavns Amtstue, skifteprotokol 1722-42, bd.16, fol.125. LAK.

43) Københavns Amt, kopibog 16.9.1724 og 5.5.1728. LAK.

44) Samme, kopibog 12.4.1728. LAK.

45) Samme, kopibog 7.5. og 6.7.1729. LAK.

46) Se note 42.

47) Se note 29 - fol.561.

48) Indlæg til sjæll.tegnelser 6.3.1722, nr.108. RA.

49) Sjæll. tegnelser 6.3.1722, nr.108 samt indlæg til samme. RA.

50) Underadmiralitets protokol 1715-27, fol.658. RA.

51) Overadmiralitetsretten, justitsprotokol 1722-48, s.115. RA.

52) Krigskancelliet, kgl. eksp. søetaten vedkommende 1723-24. RA.

53) Som note 51 - s.121.

54) Admiralitetets kopibog 1721-24, s.1041. RA.

55) Admiralitetet, indk. sager 1723, skr. nr.213. RA.

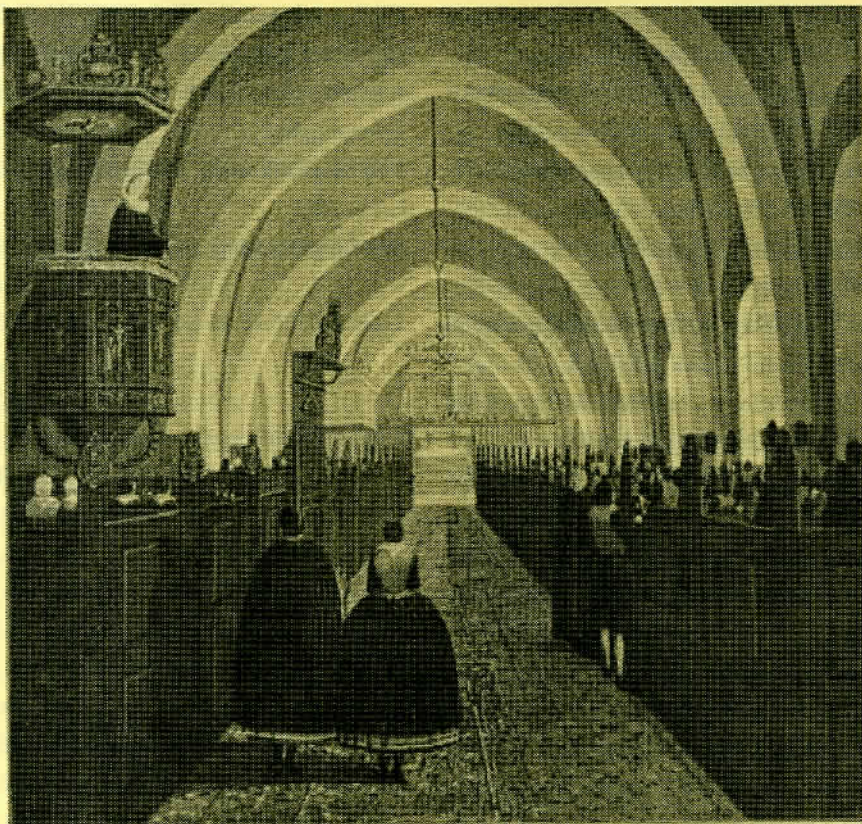
56) Se note 53.

57) Se note 33.

58) Det følgende kapitel er delvis baseret på oplysninger fra Frovin Jørgensen: *Årøfortællinger*, 1986, s.9-52 („*Sidsels hemmelighed*“).

59) Øsby kirkebog, 1690-1741, fol.14. LAAa, 63a.

60) Oplyses ved hans datter Christianas



Nyt fra lokalhistorien

Nyhedsblad fra Dragør Lokalarkiv
nr. 14. 2002

Udgivet af Dragør Lokalarkiv

Tekst: Birte Hjorth

Layout: Mette Maltesen og Lis Thavlov

ISSN: 1395-5527

Artiklen har tidligere været bragt i:
Personalhistorisk Tidsskrift, 1999:1

Illustration på forsiden:

Prospect af Saltholmen, tagen fra den vestre side, 1756. (Laurids de Thurah: Amager og Saltholm)

Illustration på bagsiden:

Interiør fra Tårnby kirke 1748. Kvinden i forgrunden til venstre bærer en kåbe (slag), som formodentlig er magen til den, Sidse måtte efterlade i Skåne. (Guache af Johan Jacob Bruun. Gengivet efter Elna Mygdal: Amagerdragter, 1932).